

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrt leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 11. maja 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

Kakor vsako leto so tudi letos Njih ekscelencija gosp. deželni poglavar grof Chorinsky poslali s svojo pričujočnosti zbor, v katerem se je snidilo kakih 40 družbenikov iz Ljubljane in dežele. Družbini predsednik gosp. Fidelis Terpinec je s serčnim nagovorom pozdravil pričujoče in z zahvalo omenivši mnogotere podpore, ktera je v preteklem letu družbi došla po podružnicah, slavni deželni vladi in zlasti preuzvišenemu gosp. deželnemu poglavarju, je imenoval 11 poročnikov, ktere so slavne kmetijske družbe našega cesarstva poslale v zbor, da so bili nje namestniki, namreč: marska družba gosp. dvornega svetovavca grofa A. Hohenwart-a, družba v Lincu gospod dr. H. Costa-ta, štajarska družba gosp. Ferd. Schmid-a, družba dunajska, česka, zagrebška, bukovinska, celovška in salcburška gosp. profesorja dr. Bleiweis-a, družba tiroljska gosp. A. Brus-a, družba v Galiciji pa njega (predsednika).

Potem so se po versti programa začeli pomenki.

Pervo je bilo, da je tajnikov adjunkt gosp. A. Brus ob kratkem naznanil važniše reči, s kterimi je glavni odbor v imenu kmetijske družbe opraviti imel preteklo leto, ker vseh 360 razlagati, bi bilo predolgo in bi presegalo kratki čas, ki je zboru odločen. Le tudi ob kratkem jih bomo tudi mi omenili; kdor želi vse od konca do kraja zvediti, zvé to lakko v pisarnici družbini. Važniše reči so bile sledeče:

Visoko c. kr. ministerstvo notranjih oprav je poslalo družbi osnovo postav, po kateri se je za pogoizdenje golega Krasa ustanovila primorska družba, in je velelo naši družbi, naj tudi ona po tej osnovi predela svojo osnovo postav, ki jo je za obdelovanje Krasa zložila pred tremi leti. Po zaslišanijh podružnicah notranjskih je naša kmetijska družba slavnemu ministerstvu odgovorila, da od tiste osnove postav, ki si jih je primorska družba v omenjeni namen napravila, nobenega izdatnega vspeha ne pričakuje, — da tudi skušnje poslednjih let na Primorskem ne razodevajo dostojnega napredka, in da kranjska kmetijska družba od tistih postav, ki jih je osnoval pred 3 leti zbor v Postojni za obdelovanje Krasa (Cultivirung des Karstes) veliko več koristi pričakuje, in naj bi te postave poterdilo sl. ministerstvo.

Celovška c. kr. kmetijska družba je prosila našo, naj ji pové vse natanko, kako je napravila v Ljubljani šolo za podučenje kovačev in živinozdravnikov; — vstreči tem željam, smo poslali v Celovec popis cele osnove omenjene šole.

Na povabilo sl. ministerstva notranjih oprav, naj bi se tudi kranjska kmetijska družba naročila na en iztis tistih bukev, v kterih bojo popisane in namalane plemena vse imenitniše goveje živine našega cesarstva, je naročila družba en iztis in poslala 20 goldinarjev za to. Omenjene bukve dosihmal še niso prišle na svetlo.

Dunajska c. kr. kmetijska družba je prosila našo, naj ji pošlje postavo za oberanje gosenic in pa postavo nogradško; — uno smo ji berž poslali, od te pa rekli, da je še nimamo.

Sl. ministerstvo notranjih oprav je velelo družbi, naj mu pové, ali v tej osnovi, kakor so dozda podružnice kmetijske družbe, one morejo tako pridne in delavne biti kakor je želeti, ali je morebiti kake preuredbe treba in kakošne? Glavni odbor je odgovoril, da sedanja osnova podružnic je dobra, — da podružnice so družbi največje pomočnice, — da brez podružnic bi vsaka družba le hiralala; — edino česar bi treba bilo, je, da bi pisma med podružnicami in glavnem odboru bile tako poštnine proste kakor so pisma med družbo in pa ces. gosposkami, ker to, kar glavni odbor dopisuje podružnicam, one pa njemu, ne zadeva nikoli nič družega kakor občni prid kmetijstva naše dežele.

Mestni magistrat je vsled višjega ukaza sl. ministerstva notranjih oprav, kteremu ima odgovor dati: zakaj se je v poslednjih 10 letih cena mesa in kruha, stanovanšč in dnine tako podražila? kmetijsko družbo vprašal, naj mu tudi ona o tem razodene svoje misli. Družba je brez ovinkov, od prvega do zadnjega našela vzroke že večletne dragine, in ni nič zamolčala, ker misli, da dragino dela, ker pomoč je v bolezni le tedaj mogoča, ako se njeni vzroki odpraviti morejo; kdor tedaj hoče pomagati, mora pred vsem vzroke poznati.

Sl. deželno poglavarstvo je družbi velelo, naj, glede na sedanji stan ljubljanskega mahu (morast) in v soglasji z dotično komisijo pové, kako naj bi se vprihodnje ravnalo njegovo obdelovanje sploh in požiganje posebno? Kmetijska družba se je pogovorila s sl. komisijo, ki je postavljena za osušenje ljublj. močvirja, in poterdila njeno mnenje, da je pred vsem natančnega popisa treba: kaj je na mahu že popolnoma obdelanega, kaj na pol, kaj malo, kaj celó nič itd. Potem še le, ko se bo vse to pozvedilo, je še le mogoče ravnalo (regulativ) za obdelovanje mahu in potrebnega požiganja določiti. Ob enem je prosila, naj bi pri omenjeni komisii tudi kmetijska družba imela svojega namestnika in je za to opravilstvo gosp. Ambroža nasvetovala. Sl. deželno poglavarstvo je g. Ambroža poterdilo.

Slavno deželno vladarstvo je vprašalo družbo kmetijsko, kaj ona misli zavolj novih sejmov, za ktere so soseske v Dobu, Krašnji in Smuku prosile, in zavoljo preuredbe sejmov v Krajnu, za ktero so nekteri odborniki krajnskega mesta prosili. Kmetijska družba je povsod odgovorila, kakor misli, da bi utegnilo prav biti.

Neka kantonska gosposka je prepovedala, da se zavolj nevarnosti ognja in razujzdanosti, ki se na podih večkrat uganja, ponoči ne sme prosó meti. Zoper to prepoved se je pritožila neka županija. Sl. deželno poglavarstvo je vprašalo kmetijsko družbo: ali ta prepoved ni v škodo kmetijstvu? Res je sicer, da je to stara šega, — res je tudi, da se prosó hitro spari; al da bi se to delo móglo ravno ponoči meti, ni nikjer zapisano.

Kako se je lanska letina obnesla, je povedala družba sl. deželnemu vladarstvu tako, kakor so ji to podružnice vediti dale.

Na vprašanje sl. deželnega vladarstva: ali naj bi se gospod J. Baumgartnarju dala pravica, na mahu napraviti

fabriko za mnogoverstne olja, parafin, amonijak itd., je družba odgovorila, da.

Na prošnjo c. k. komitatne gosposke na Reki je poslala lani kmetijska družba 4500 jabelčnih in hruševih divjakov po 3 $\frac{1}{2}$ kr.

Mesca novembra je družba napravila očitno preskušnjo učencov kmetijskih šol, kateri so se dobro obnesli. Družba je to sl. deželnemu vladarstvu vediti dala.

Gosp. dvorni svetovavec grof Hohenwart je daroval kmetijski družbi in pa živinozdravilski šoli mnogo bukev; družba se je grofu za lepi dar zahvalila.

Da bi se proti Ljubljani obrnjene gole rebra Golovca z drevjem zasadile, se je kmetijska družba obrnila na mestni magistrat, kateri ji je odgovoril, da se utegne to kmali zgoditi.

Veliko opravila je imela družba s tem, da si je spet izprosila od sl. ministerstva tistih 600 gold., ktere plačuje za zidanje kovaške in živinozdravniške šole, in pa tistih 800 gld., ktere je dobila dosihmal za štipendije učencov kmetijskih šol. Teh 800 gold. pa bo dobila le še letos in prihodnje leto; če pa vprihodnjic ne pokaže, da v kmetijske šole ne hodijo tudi kmečki fantje brez štipendij, je to znamenje, da Krajci še ne spoznajo, kakor drugod, potrebe in dobička, da se mora kmetijstvo zraven dela tudi v šoli učiti. Ako se tedaj prihodnje leto ne bo oglašilo tudi drugih kmečkih fantov za kmetijsko šolo brez štipendij, se bo pa družbi vzelo tudi tistih 880 fl., kateri so bili doslej za štipendije določeni.

Kako na Laškem ravnajo murve in pa svilode?

Našim murvo- in sadjorejcom v poduk.

(Dalje.)

Ko so jajčica do dobrega osnažene in osušene, se shranijo v kaki lončeni, cinjasti ali pa dobro pocinjeni posodi, pol pavca na debelo nasute, v hladen pa suh kraj, kjer je 6 do 8, k večjemu 12 stopinj gorkote po R., dokler pride čas valjenja, kamor pa ne smejo ne miši ne drugi merčesi zahajati.

Rudečkaste jajčica so večidel nerodovitne, akoravno imajo nekoliko zlezaste tekočine v sebi, in v vodi na dno popadajo. Po skušnjah sem se prepričal, da se je od 500 rudečkastih jajc le ena sama gosence izvalila.

Kakor se previdi, kdaj bo murva začela zeleneti, potem se ravna tudi čas valjenja jajc. Kdor previdi, da bo imel v 10 dneh že dovelj perja za pitanje, zná brez vse skerbí tudi jajčica za valjenje pripraviti. V Lombardii nastavljajo skoraj po vseh krajih jajčica za valjenje židnih červov na sv. Jurja dan; sploh imajo pa v navadi jih nastavljati od sv. Jurja, to je, od 24. do zadnjega aprila.

Da se bodo jajčica valile, jih deni ponoči v leseno ali pa iz debelega papirja napravljeno in s papirjem povlečeno, 6 pavcov dolgo, 4 pavce široko in 1 pavec visoko škatlico, — kjer pa ne smejo višje od pol pavca nasute biti. Tudi se more škatla za več unč jajc napraviti, namreč z več predalčki po ravno poprej naznanjeni meri. Posamesne škatlice za eno unčo jajc, kakor tudi one z več predalčki, se morajo s številkami za vsako unčo posebej zaznamovati, da se potrebne opazbe natanko zapisujejo.

V nalašč za valjenje sviloprejk odločeni sobi, kjer je okoli 14 stopinj gorkote po R. *) se škatlice z jajci po mizah razstavijo, ondi pa, kjer imajo prav veliko židne zaloge, jih tudi po lesah pokladajo; toda omenjene lese se ne smejo sten tiščati, ampak najmenj en pavec preč od njih stati, in stavijo se nalašč za to v tla vzdidane oklepe tako, da lesa nad lesom po komolcu narazen stojí.

*) Če je navadne toplote v sobi, kjer se svilodi valé ali kermijo, menj od 14 stopinj, se mora peč zanetiti, da se toplota do 14 stopinj povikša; če pa gorkota 14 stopinj presega, se morajo vrata in okna odpreti, da se gorkota primerno do 14 stopinj poniža.

V sobi, kjer se židne gosence valé, kakor tudi ondi, kjer se z murvinim perjem kermijo, mora, da se sviloprejke pri primerni toploti zdrave ohranijo, več toplomerov po stenah obešenih biti; omenjene toplomere postavljajo skerbni svilorejci zavoljo večje natančnosti svoje svilode zdrave obdržati, blizo njih, na mize ali lese.

Toplote med valjenjem židnih červov mora v sobah biti in sicer 1., 2. in 3. dan 14 stopinj, 3. dan do 15 stopinj, 4. dan 16 stopinj, 5. dan 17 stopinj, 6. dan 18 stopinj, 7. dan 19 stopinj, 8. dan 20 stopinj, 9. dan 21 stopinj, 10., 11. in 12. dan pa 22 stopinj.

Res je, da se svilni červi v času, ki jim je od nature odločen, tudi v nižji toploti valijo. Al gotovo je, da se židna gosence le v višji gorkoti dobro obnaša. Naj se zastran privade te koristne živalice na podnebje naših krajev še toliko govori in piše, ostane vendar le po mnogih skušnjah potrjena resnica, da se more le tedaj dober pridelek žide pričakovati, če se v sobah, kjer se židne gosence redé, toplota vedno njih naturi primerja, to je, na tisto stopnjo povzdigne, ktera jim je po njih domovini vlastna. Ondi, kjer se svilodi tako ne glešajo, se od leta do leta bolj zveržejo; vsako leto bo žide menj, pa tudi slabeja bo.

Potrebna gorkota se sviloprejkam najložeji napravi, če se jim v zidanih pečéh kuri. Ravno tako bi bilo tudi želeti, da bi se v sobah, kjer se židni červi redé in levé kamini napravili, kateri bi ne samo sobe razgrevali, ampak v njih tudi zrak čistili; o tem bom pozneje bolj natanko govoril. Gorkota, ki je svilodom potrebna, se uravnjuje po R. toplomeru, katerih mora v sobah, kjer se svilne gosence gojijo, več biti, nekteri na mizah ali lesah, drugi pa v sobi.

Svilne gosence se valé po navadi med 10. ali 12. dnevom, potem, ko so se bile jajčica v razgreti sobi za valjenje razstavile. To se pa ne zgodi vselej ta čas, ampak včasí pred, včasí pozneje, kakor namreč so bile jajčica čez zimo v bolj ali menj hladnem kraju spravljene in kakor so bile za valjenje v bolj ali menj topel kraj djane.

Vse gosence se ne izležejo naenkrat in na en dan, prvi dan se jih izvalí le malo, in še te se preč pomečejo, da se kar je moč enaki červi izredé. Kdor pa hoče tudi té zgodnje obdržati, jih mora v najbolj hladen kraj postaviti, jim pomalem ali pa celó nič perja toliko časa ne dati, dokler jih pozneje izvaljene gosence na gorkejem kraju in bolj pitane v rasti ne dohité. Celi čas reje je po teh pravilih ravnati. Drugi dan se jih največ izleže; tretji dan pa le še malo.

Če so se jajčica v kakem hladnem kraju hranile, in če soba valjivnice ni pregorka, se tudi valjenje nekoliko časa zakasne, če je gorkeja, pa pospeši.

Da bo svilorejec v sogreti sobi preveliko suhoto zmanjšal, in med tem, ko suhe severne sape pišejo, bo prav opravil, če nekatere plitve skledé z vodo sém ter tje po tleh razpostavi, da izhlape.

Kadar se pepelnato siva barva jajc začne v vmazano belo premenjevati, je to najbolj znamenja, da se bodo červi izvalili. Sedaj se dajo godni červi s povikšavnim gledalom že v jajcu razločiti.

Da se še le izležene gosence iz škatlic od praznih mešičkov lažej odločijo in na prostorni kraj prenesejo, se škatlice prekrijejo s preluknjastim belim popirjem, gosence pririjejo kmali skoz luknjice na verh papirja, kateri se z mladimi murvinimi vejicami, ktere imajo po 2 do 3 peresica pokrije, na ktere koj gosence zlezejo.

Prenesejo se najložeje na deskah, ktere imajo v sredi navpik vdolan ročnik, za ktere se pri prenašanji prijemajo; na take deske se vejice, na kterih gosence visé, pokladajo in od tod na lese, ktere so s papirjem pokrite, rahlo tako položé, da na lesi poprek ležé.

Ko gosence vedno večje prihajajo, potrebujejo tudi

Kako na Laškem ravnajo murve in pa svilode?

Našim murvo- in sadjorejcom v poduk.

(Konec.)

Toplota mora v sobah, kjer se židni červiči redé, biti tolikošna:

Od valjenja do 1. spanja 19 stopinj po R.

„ 1. spanja do 2. „ 18 do 19 stopinj R.

„ 2. „ do 3. „ 17 do 18 „ „

„ 3. „ do 4. „ 16 do 17 „ „

potem pa dokler se červiči ne zapredejo, 16 stopinj.

Ta gorkota je naturi židnih gosenc primerna, in gotovo se prav dobro obnašajo, če se le vse gleštanje, kakor jim gré, natanko dopolnjuje. Po tem ravnanji pridela svilorejec vselej zdrave, velike, težke in lepe kavalire ali kokone.

Če se pa gosencam tû popisana gorkota ne dá lahko napraviti, se ni ravno bati, da bi ena nižja ali višja stopnja červičem veliko škodo napravila. Predpisana toplota se pa v dobro napravljenem prostoru prav lahko in natanko napravi in ohrani tako-le: Če je v kaki sobi, kjer se svilodi deržé, premalo toplote, se morejo v njih peči in leve zapaliti nekoliko, da se sobe razgrejejo in toplota povikša; ondi pa, kjer je prevroče, se morajo vrata in okna odpreti in zračni duški odmašiti, da se sobe razhladijo in da jih zrak dobro prepiha; razun tega je tudi dobro, da se okna z zelenimi vejami preprežejo, da skoz okna v sobe tako hudo sonce pripekati ne more, kar bi sviloprejkam močno škodovalo. — Sobe, kjer so sviloprejke, tamne deržati nima družega namena, kakor, da muhe tako zlo noter ne silijo, ktere sviloprejke močno nadlegovajo, in jim posebno v začetku zapredovanja veliko škodo napravljajo. Če bi se muh ne bilo bati, bi bila sončna svetloba sviloprejkam ravno tako dobrotljiva in prijetna, kakor je sicer drugim živim stvarém! —

Kakor je bilo že gori rečeno, mora svilorejec le pri primerni toploti in pri tančnem spolnovanju vseh družih opravil se dobrega pridelka nadjati.

Letos sem židne červiče (se vé da na Laškem) pri navadni gorkoti redil, in reči moram, da so se mi dobro obnesli.

Akoravno se mi je ta skušnja prav dobro obnesla, vendar sem vedno te misli, da se židni červiči v umetno napravljeni toploti bolj ponašajo. Moja ravno povedana skušnja je temu terdenju nasproti; toda vsako leto se kaj tacega ne zgodi, če ni vreme posebno lepo in stanovitno jasno.

Za rejo svilodov, ki so se iz ene unče jajčic izvalili, se potrebuje sploh:

V 1. starosti	4 funte zbranega, čistega drobno razrezanega perja				
„ 2. „	12 funtov	„	„	„	„
„ 3. „	40 „	„	„	„	„
„ 4. „	120 „	„	„	debelo	„
„ 5. „	732 „	„	„	celega perja	„

K temu se šteje 95 funtov štibel in 70 funtov zgube, kar červiči perja niso obrali. Iz tega se vidi, da se potrebuje za vse iz ene unče jajčic izvaljene gosence deset centov in 73 funtov perja, tedaj skoraj štiri cente.

Červičem se sploh perje v 24 urah po štirikrat daje, in sicer v začetku vsake starosti več, tako, da dobivajo v prvi starosti najmanj, v četerti pa največ piče; ko se pa spanje približuje, to je, proti koncu vsake starosti, se jim pa po menj perja poklada. Tretji dan po vsakem spanji, so červiči najbolj požrešni *), in v teh dnevih so červiči tako rekoč najbolj veseli, ker koj po prebudenju so nekoliko klaverni in trudni; ko se jim pa čas poslednjega spanja bliža, so splaseni in nemirni.

Sploh se priporoča, da naj se z murvinim perjem varčno gospodari, kar se v treh prvih starostih lahko storiti dá, ker ravno v tem času gosence malo pomalem žrejo;

*) Prav stori, kdor gosencam te dni vmes med navadnim štirikratnem pokladanjem še nekoliko perja dá.

če se jim tedaj veliko perja navalí, se jim velike postelje napravijo, ktere se lahko sparijo in skisajo in med židnimi červi nevarno kužno bolezen napravijo. Kar se prvi čas perja prihrani, pride v poslednjih dveh starostih, kjer se ga res na kupe potrebuje, prav k pridru.

V četerti starosti ne dela svilorejec preveč, če svojim červičem vsake štiri ure perja poklada. — V peti starosti se jim ga pa še po večkrat daje; toda vselej le toliko, da ga kmali in lahko pozobljejo, na to se jim zopet družega prinese. Po redni in dostojni klaji v poslednji ali peti starosti se ravna pridelek žide. Če se jim prerediti in premalo perja daje, ostanejo majhni in borni. Kadar je gosenca godna (10. dan 5. starosti), gré tkat in prest, čeravno je majhna ostala; sedaj se dostikrat zgodi, da je pretrudna, in se ne more zapresti; pogine v pričetem kokonu; dostikrat se ji nje prva slaba nit uterga, da odpade in več ne prede. Če še tako dobro gré, izprede majhna in borna gosenca le majhen kokonček ali mešiček iz malo pridne svile.

Da se zaprede, zdrava in čversta židna gosenca 10. dan pete starosti po tem, ko se ni poprej nekoliko časa perja dotaknila, lazi sém ter tjé nepokojna, poslednjič pa kakor oterpnjena z glavo na kviško obleži, kakor takrat, ko je spala. Dá se jim sedaj suhe ogeršične slame, meteljnih šibinic, ali kakošnih družih, suhih vejic ali oblanic na lese, na kterih so bile gosence od pete starosti, da se tû zapredejo.

Med zapredovanjem ali saj v začetku tega mora svilorejec paziti, da se v sobi nič hudo ne stresuje, sicer bi se perve tanke nitke utegnile potergati; gosenca bi skozi padla in bi več ne predla. Ravno taka škoda se zná svilodom po potresu hudega groma napraviti. V tem času mora soba tamna biti, da muhe sviloprejkam nadleže ne delajo, da se jim ne bo treba braniti in pred njimi zvijati, sicer bi se jim znala mreža pretergati.

Čednost ležišča in čistost zraka je prva potreba sviloprejkam; torej je zanemarjal ne bo, kdor hoče bogat pridelek svile od svojih malih pa žlahnih živalic dobiti. Posebno skerb mora pa v 5. starosti do svojih sviloprejk imeti, ker ravno v tem času se zrak po hlapenji červičev, po parjenji njih obilnega blata, in obilo pokladanega perja hudo pokvari in spridi. Treba je v tem času pogostoma zrak čistiti in okna, vrata in duške v sobi odperati.

V osmih dneh se sviloprejke popolnoma zapredejo, in potem se pa kokoni poberejo.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Gospod M. Ambrož, odbornik kmetijske družbe, je po tem zboru naznanil, kar so kmetijske podružnice zboru izročile, in sicer to-le:

Več podružnic je družbi vediti dalo, da se za sadjorejo tako dobrotljiva postava gosence oberati slabo spolnuje; zato naj bi družba to nemarnost, ktera je v škodo posamnim gospodarjem in celi deželi, očitno grajala, zraven pa tudi v prevdark vzela, kaj naj bi se storilo, da bi se po postavi ukazano oberanje gosenc tako opravljalo, kakor je treba deželi v prid.

Gosp. Ambrož je v imenu glavnega odbora to reč razložil in nazadnje zboru priporočil, naj sklene, da se sl. deželnemu poglavarstvu zanemarjanje omenjene postave pové, zraven pa prošnja priloži, da bi, ker se ni povsod na župane zanesti, večkrat pa tudi vsa skerb pridnega župana terme nemarnih gospodarjev premagati ne more, c. k. kantonske gosposke po svojih služabnikih, kteri večkrat po opravkih hodijo po deželi, čule nad spolnovanjem te postave; pa tudi c. k. žandarjem naj bi se izročila ta skerb, ker oni imajo priložnost zapazovati sadnemu drevju škodljivo nemarnost in ker njih beseda veljá. Njih eksc.

gosp. deželni poglavar so na to rekli, da jim je veliko ležeče na tem, da dobra postava ne ostane le beseda na papirji, tedaj naj kmetijska družba vsako leto, kadar se bliža dōba za oheranje gosenc, deželnemu poglavarstvu naznani, da je sedaj čas za spolnovanje postave. Zbor je hvaležno sprejel to naročilo, in družba ga bo zvesto spolnovala, ker ji je žal za tavžent in tavžent mernikov sadja, katero gosence požró, namesto da bi ga ljudje povžili ali si ga sicer v prid obernili. Gospod Ferd. Šmidt se je na to oglašil in rekel, da je več plemen (sort), katerih tedaj ni mogoče na enkrat pokončati, ampak z večkratnim oheranjem, kakor je to v letošnji „Pratiki“ na drobno razloženo. Čeravno so se gosence že zlo razlezle, se jih vendar še zdaj dá veliko pokončati tistega plemena, ki jih je zaplodil beli drevesni metulj in pa perstanični mol ali vitičar (Ringelspinner), ako gospodar zjutraj zgotaj ali pa ob deževnem vremenu pregleduje rogovile dreves, kjer se rade v celih kupih skupaj derže, in jih tū s terdo metljo ali slamo zmečka. Dobro je tudi potresati drevesa, pod ktere so se razgernile rijuhe; pocepalo bo na nje veliko že starejih gosenc belega metulja, pa tudi še mladih gosenc debeloglavke. Zraven teh gosenc pa bo pocepalo na rijuhe še več škodljivih keberčkov, ki se štejejo v versto rivčkarjev (Rüsselkäfer) in kateri s svojim rivčkom cvetje in mladičice zlasti mlademu sadnemu drevju pokončujejo. Ravno sedaj je tega merčesa sila veliko, kateri je ali rujave ali plave, ali kuprene ali plavo-zelenkaste barve, kateri poslednji je tudi vinski terti zlo škodljiv.

Podružnica postojnska je v povzdigo sadjoreje še nasvetovala, naj bi se prav pridno napravljale drevesnice (vertne šole), in zlasti tam, kjer so po deželi šole, naj bi pri vsaki šoli bila tudi vertna šola. Ker c. k. ministerstvo nauka in c. k. deželno poglavarstvo (30. avg. 1851 v posebnem razglasu) učiteljem ljudskih šol ravno to priporoča, česar želi podružnica naša, in se je tudi čast. duhovščina naša verlo poprijela sadjoreje, smemo upati, da bode vsako leto več drevesnic po deželi.

Tudi podružnica iz Loža v svojem pismu željo razodeva po drevesnicah in zasadbi sadnega drevja, in misli, da bo v nekterih letih že kaj prida, ako se bo vprihodnje tolikšen trud, ki se je dozdej obernil na mali kos slabe in suhe zemlje, obračal sčasoma na bolje in večje prostore. Dalje je podružnica potožila, da v ložkem kantonu manjka bikov za plemo. Gospod Rud. Endlihar je podružnici to pomanjkanje s številkami določno dokazal, rekši: „Pri zadnjem popisu živine konec leta 1857 se je v celem ložkem okraji našelo 1716 krav čez 3 leta starih; — bikov pa le 4; pride tedaj, če se tudi junice manj od 3 let stare v rajtengo ne vzamejo, na 1 bika 429 krav. Švicarji, prvi živinorejci, štejejo k večjemu 80 krav na 1 junca. Koliki razloček! koliko pomanjkanje bikov!“ — Zbor je sklenil, naj kmetijska družba popraša podružnico: ali želi bika za plemo dobiti po tistih ravnilih, po katerih je družba že nekoliko bikov na kmete dala? —

Gosp. Magister, inšpektor mnogih grajšin, je podal družbi natančen popis pod njegovim vodstvom opravljenega gospodarstva na grajšini Weixelstein in Savenstein lansko leto. Kdor želi ta popis brati, ga prejme v pisarnici kmetijske družbe; želeli bi bilo, da bi imeli od vseh večjih kmetij take popise.

H koncu tega oddelka je razdelil gosp. Ferd. Šmidt nekoliko zern kinežkega sladkornega tersja (Chin. Zuckerrohr), ki so mu jih poslali naš nepozabljivi rojak, misijonar Fr. Pirc iz Amerike v poskušnjo, ne da bi na Krajskem sladkor (cuker) delali iz te rastljine, ampak za tega voljo, ker je dobra klaja za molzne krave in vso pitavno živino. —

Pismo podružnice metliške je družbi še le 4. maja došlo, tedaj en dan po zboru; ni bilo tedaj mogoče, ga

razglasiti v zboru. Ker je pridna podružnica v svojem zboru med drugim tudi vzroke prevdarjala: od kod letošnje kalne vina? bomo to naznanili pod gospodarskimi skušnjami. (Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Zakaj so nektare lanske vina kalne? in kako jih čistiti?) Konec lanske jeseni je zlo deževalo in grojzde je tū in tam zlo gnjilo. Od tod menda so vina kalne. Pretočiti jih in z navadnimi sredstvi čistiti, jim saj nekoliko pomaga.

Ozir v pretekle čase.

Napoleon I.

Ime silovitega moža, pred katerim se je h koncu pretečenega in v začetku sedanjega veka skoraj vseh svet tresel, je slednji tolikrat in tolikrat slišal; al vedil je marsikter malo več od njega, kakor samo ime. Ta siloviti mož je bil Napoleon I. Ker se je današnje dni drug mož tega imena namenil, nadaljevati, česar uni ni mogel doseči, in v vsem svojem djanju in počenjanju unega posnemati hoče, bodo „Novice“ svojim bravcom morebiti ustregle, če jim popišejo življenje mogočnega moža ob kratkem. Bravci, katerim je Napoleon I. po berilih bolj znan, bodo iz kratkega popisa spoznali, da je vsaktero njegovo počenjanje in djanje zercalo, iz katerega si njegov bratranec prizadeva venec enake slave splesti, kakoršna je njegovega strica obsevala. Nadjamo se, da se njegova volja ne bode spolnila.

Priimek Napoleonove rodovine je Bonaparte. Stara italijanska rodovina je bila to v mestu Ajaccio na otoku Korziki. Oče Napoleona I., Karol, je bil rojen v tem mestu in je imel osem otrok, namreč: Jožefa, Napoleona, Lucijana, Ludovika, Jeronima, Mariano, Karleto in Anuncijato. Vseh teh bratov in sester živi samo še Jeronim.

Napoleon I. (Bonaparte), katerega je svet s prvega občudoval in se bal, potem pa premagal in obsodil, je bil rojen 15. avgusta 1769. Dasiravno je bil plemenitnega rodu, vendar ni prav nič porajtal na to; še celó listine, ktere so dokazovale starost njegovega žlahtnega rodu, je vergel v ogenj, rekši, da bo sam sebi pisal po svojih delih pismo žlahtnosti.

Od leta 1778 do 1784 je bil v Brienni v vojaški šoli, kjer se je za oficirja izučil in že leta 1785 je bil podlajtnant pri kanonirjih. Genovo je iz dna svojega serca sovražil, ker se kot republika njegovim rojakom Korzičanom ni dala podvreči. Že v vojaški šoli je spoznal, da je kos vsem drugim; ni ga imel ne učitelja, ne tovarša, kateri bi mu bil le količkaj pri sercu. Vojaške véde so mu bile čez vse, in nič ga ni bolj veselilo kakor matematika, na katero se zlo opera vojaška učenost. Razun matematike je prebiral pridno pridno zgodovino starih časov in narodov, zlasti Macedoncov, Gerkov in Rimcov. Plutarkovi junaki so mu bili čez vse; pozneje leta so mu Osianove bojne pesmi serce ogrevale. Bil je Korzičan od nog do glave.

Leta 1784 je prišel v Pariz. Tū ostane osem mescov in poslali so ga v mesto Valence. Kot rojen vojak ni poznal družega kot svojo dolžnost. Svojo službo je vsigdar natanko opravljal, s svojo pridnostjo si je izverstnih vednost nabral in prikupil se je v vsaki reči svojim višjim. Leta 1790 je šel na Korziko, kjer je skoval pesem v čast svobode, s katero se je pa slabo obnesel; sploh mu je bila sreča v domovini sovražna in 1793 je bil iz Korzike pregnan, kateri so prišli Angleži zoper demokrate na pomoč.

Odsihmal je prisegel Napoleon Francozom ljubezen, Angležem pa sovražstvo. Tisti čas je bil v Parizu konvent, to je, narodna skupščina, ktera je s svojo strahovito vlado po celi Evropi strah in grozo razširjala.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrtert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrtert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 25. maja 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Po dokončanih pomenkih o tem, kar so podružnice zboru v prevdank izročile, je g. dr. Bleiweis v kratkem razložil popravo družbenega verta na Poljanah, in kar se je dosihmal ondi storilo.

Ko so lani o vseh Svetih častitljivi gosp. fajmošter Zalokar, ravno zdaj vsi zakopani v slovensko-nemški slovník, katerega izdelujejo dan na dan od zora do mraka, družbo prosili, naj jih odveže oskerbništva družbenega verta, in je družba, zahvalivši se verlemu gosp. fajmoštru za njih večletni trud na vertu in v šoli, je bilo treba na drugo gospodarstvo misliti. Sklenjeno je potem bilo, za vert posebnega vertnarja vdinjati, ki naj bi stal pod vodstvom gospod Maliča in Šmidta, odbornikov glavnega odbora in družbenega tajnika dr. Bleiweisa. Berž potem so se pod predsedništvom gosp. Fidelis Terpinca snidili imenovani gospodje in poklicana sta bila v posvêt še častitljivi gospod pater Benvenut in pa gosp. And. Fleišman; že pred pa je bil vdinjan pridni vertnar And. Strukel. Sklenjeno je bilo v tem zboru stare drevesa, ki so v pešeni zemlji že zlo pešale in bolehole, posekati, namesto njih pa po novi osnovi verta si omisliti pritlikovcov najžlahnejših jabelk in hrušk, od katerih se bojo jemali cepiči za domači vert, pa dajali tudi po deželi. Namen družbenega verta je namreč čveteri, prvi: zarediti si sčasoma obilo žlahnih sadnih dreves, — drugi: zarediti si murv za potrebe deželne, — tretji: skušnje delati s čisto novimi ali v drugih deželah zlo hvaljenimi sadeži vsake sorte, da se zvé: ali so tudi za našo deželo, in četrteri: tudi za zelenjavo in sočivje imeti na vertu nekoliko prostora, da imajo kmetijski učenci tudi v tem vertnarstvu priložnosti se vaditi.

Družbeni vertnar Strukel je bil potem v Gradec poslan, da pogleda vert ondotne kmetijske družbe in pa še druge.

V jeseni, ko se je Strukel iz Gradca vernil, so se pod skerbim nadčuvanjem gosp. odbornika Maliča začele velike prekucije družbenega verta, in ker je bila zima ugodna, se je že tudi pozimi veliko storilo in letošnjo spomlad večidel doveršilo.

Pomagal je pridno pri vseh teh delih tudi Janez Kern, učenec kmetijske šole.

Kaj vse se je na vertu zgodilo, je dr. Bleiweis na drobno zboru razložil, in med drugim povedal, da se je žlahnih hrušk, jabelk in tert iz Dunaja dobilo: vse z imeni, ker družba noče več maček v žaklji kupovati, pa jih tudi v žaklji ne prodajati; vse hoče viditi, kaj ima in kaj komu dá. Da take velike dela na blizo 5 oralov velikem vertu, iz katerega je bilo treba kamnje voziti, zemljo in perst pa dovaževati in sto družih reči storiti, ktere se komaj vidijo, so prizadjale obilo stroškov, je gotovo, pa stroški se bojo v malo letih povernili, ker so le kapital na dobre obresti naložen; vse se lahko prodá, kar se na vertu izredi; da bi tega le dosti bilo. Osnovano je zdaj vse lepo,

Bog daj le srečo zanaprej! — Škoda, da so nam prav pridnega in umnega vertnarja Strukelna, ker vojaščine kot rezerv še ni do zadnjega prestal, te dni v soldate vzeli.

(Dalje sledí.)

Če se goveji živini jéd upira.

Da se goveji živini jesti ne ljubi in da želodec ne kuha, kakor bi imel, se pri živini prav dostikrat nahaja, zato mora pa tudi slehern živinorejec na to bolezen posebno paziti. Skoraj bi rekel, da ga ne najdem gospodarja, kateri bi ne bil že večkrat take napake pri svoji živini zapazil; dostikrat se pa tudi zgodi, da prav ne vé, kaj je živinčetu, da se mu jéd upira, ali pa celó na to ne porajta; zato bomo morebiti marsikteremu gospodarju ustregli, ako mu o tem kaj bolj na drobno povemo.

Da se živini ne ljubi jesti in da ji želodec ne prebavlja, se nahaja pozimi bolj pogostoma kakor pa poleti, zato ker se živina pozimi s suho in težje prebavljivo pičo kermi, poleti se ji poklada pa bolj srova in presna, ki živine tako ne zapera kakor suha klaja.

Živina, katero taka bolezen napade, neha žreti; prežvekova bolj poredkoma in klaverno, očesa se pa tudi prav po malem. Če ta bolezen živinče huje popade, ga začne mraz tresti, kakor da bi merzlično bilo, tû in tam je zdaj gorko, zdaj pa merzlo; jenja popolnoma jesti in prežvekovati; blata ne pride od njega ali prav nič ali pa celó malo. Zdaj še le se vidi, da je živinče, ko mu jed in prežvekovanje popolnoma odpové, zares tudi popolnoma bolno. Piča se mu jame v želodcu kisati, vetrovi mu vamp napenjajo; kar je v želodcu piče, se ne gane naprej; živinče je popolnoma zapečeno, in vamp je napet kakor boben. Sploh je živina klaverna. z zadnjim koncom omahuje, in je v nogah terda. Sope težko in kratko pogostoma stoka. To pride od močno raztegnjenega vampa, ki je preveč s klajo in vetrovi zabasan; za tega voljo so zastran tega tudi pljuča v stiski, in živinče ne more lahko dihati.

Če gre pri ti bolezni na bolje, splahnuje in vpada vamp, da ni več tako napet; živina spet je in prežvekje, in blata gré več od nje. Kteremu se pa na boljše ne oberne, pogine gotovo v 6 do 10 dneh.

Kdor prav in ob pravem času svojo bolno živino ozdravlja, se mu ni bati, da bi mu poginila. Če jo pa napak ozdravlja, ali pa če ozdravljanje zanemari, bo živinče, kteremu želodec ne prebavlja po redi, težko zopet na noge spravil, poginilo mu bo. Če se cerknjeno živinče pregleda, se najde v vampu in devetogubu nabasanih smerdljivih vetrov in dostikrat so pa tudi v želodcu čeva unete.

Živina, ktera ima že sama po sebi slab želodec, je ti bolezni najbolj podveržena.

Uzroki, da živino ta bolezen napada, so: slaba, suha, težko prebavljiva piča, posebno, če se ji veliko slame poklada, slabo in plesnjivo senó, ktero se je od preležane terde trave ali prestare detelje pri slabem vremenu domú spravilo. Razun tega napada živino tudi ta bolezen, ako potrebne pijače ob pravem času ne dobiva, ali če se pre-

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 1. junija 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Gospod Gutman, namestni mestni župan, odbornik kmetijske družbe in komisije za osušenje ljublj. močvirja, je potem zboru naznanil, kaj se je preteklo leto 1858 opravilo na mahu (Morast), in kaj se sme za-nj prihodnji čas pričakovati.

Lansko leto — je rekel gosp. govornik — ni bilo jalovo leto za naše močvirje, ampak veliko spet se je storilo, kar je mahu v prid, soseskam pa na čast, ker od perve do zadnje vse so prosile za to, naj se najgerji kos močvirja „za germesom“ ali „pri kljuki“ razdeli in vsakemu svoj delež izroči. To se je tudi zgodilo, in 290 oralov najbolj vodene zemlje se je razpartilo pridnim rokam, ki so se berž lotile prvih del in rezale potrebnih grabnov dovelj na vse kraje, da je že dosti sveta suhega, kateri je bil predlanskem še zgolj mlakuža. Ker bo delo za delom sledilo, bojo gotovo v kratkem času rodovitne njive in senožeti tam, kjer je dosihmal le bičje in ločje rastlo.

Če tedaj povem — je nadaljeval gosp. govornik — da je lani 290 oralov prvotnega in tedaj nerodovitnega mahu stopilo v versto obdelovane zemlje, — in če še povem, da je bilo 4344 sežnjevel velikih grabnov (kanalov), 4029 sežnjevel pa manjših grabnov širje ali globokeje napravljenih, — čez 20,000 sežnjevel v stranskih grabnih ali nanovo skopanih ali iztrebljenih, 7756 sežnjevel za poljske pote, za druge ceste pa 8824 sežnjevel dobro in lepo napravljenih: so to pač očitne znamenja, kako pridno se vse véde na mahu, kateri je svojim posestnikom, pa tudi celi Ljubljani in celi krajnski deželi velika dobrota, ker nam po obilnih žitnih pridelkih dragino kruha, po bogatih košnjah dragino živinske klaje, in pa neizmernih zalogah kurjave dragino derv odvrača.

Ko je gosp. govornik dokazal, kaj se je opravilo lani na mahu, je odperl tudi pogled v prihodnost njegovo, ktera se prav vesela kaže po tem, kar so Cesar milostljivo dovolili za popolno osušenje močvirnega sveta, ktero se sme pričakovati od globokejega Gruberjevega kanala in Cornovega grabna itd. Gospod govornik je zboru na drobno razložil stroške za omenjene velike dela, kako so prav pravično razdeljeni itd. Ker pa so „Novice“ razglasile to že iz onega zbora, kterege so gosp. deželni poglavar v ta namen mesca aprila sklicali, zavernemo naše častite brave na tisto mesto, kjer je to na drobno popisano bilo.

(Dalje sledi.)

Dober svet gospodarjem za prihodnji čas.

Ker se sedanji čas veliko več mesa potrebuje kakor se ga je pred potrebovalo, in ker te potrebe zavolj vojske ne bo tako kmali konec, je, kakor se vidi, sedaj prava dōba, kmetovavce opomniti:

pervič: naj bi vseh telet mesarjem ne prodajali, ampak jih, kar je moč, redili in za pleme pušali. Živina bo čedalje dražja in dobiček bo precejšen, ako bo klaje dosti in ne bo predraga.

Ravno tako pametno kmetovavec tudi ravná, če si drugič: dovelj svinjskega mesa nasuši; — lahko ga bo spečal, in lep denar za-nj dobival;

tretjič: če bo kmetovavec več fižola, krompirja, laške repice, turšice v zernu in v slami za klajo in še drugih reči za pitanje svoje živine pa tudi za svoj živež ali pa za prodaj pridelal, mu ne bo treba skrbeti, ako sila pritise, s čim se bo preživel. Naj bi skušnje nekdanjih žalostnih časov naše kmetovavce izmodrile, da bi se živinoreje in poljedelstva na vso moč poprijeli; časi niso navadni; tedaj se tudi z navadnim kmetovanjem bo le težko izhajati moglo; pa tudi toliko več je do zdaj lahko veselja s kmetijstvom, ker je cena vseh pridelkov zlo poskočila in ne bo kmali odjenjala.

Gospodarske skušnje.

(Meso sušiti ali prekajati). Kmetijski list za Badensko nam naznanja iz „praktičnega Svetovavca“, kako ondi meso suše ali prekajajo. „Novice“ to svojim bravcom razodenejo, naj poskusijo tudi oni meso tako sušiti ali prekajati kakor ga Badenci prekajajo in suše. Meso se ne suši zato, da bi se gnjilobe in smradljivosti obvarovalo, ampak zato, da dobí po prekajenji dober okus in slaj. Zlo prekajeno meso ne bo sicer nikdar gnjilo, al ker je presuho, je pusto in ni dobrega okusa. Če se meso za prekajenje v dimnik obeša, kakor se navadno ravná, mora tedaj gospodar veliko skerb imeti, da mesa ne presuši, ampak da ostane mehko, rahlo in dobrega in prijetnega okusa. To se pa veliko lože doseže, ako se meso povalja ali zavije v kako rahlo reč, ktera meso varuje neprijetnega zakajenja, pa tudi sočnost v njem ohrani. Za tako prekajenje mesa so pa reženi otrobi najbolji, ker otrobi mašobo na-se vlečejo, od druge strani pa tudi meso hladé. Izgled bo najbolj pojasnil. Kdor bo po tem ravnal, smo mu porok, da bo dobro opravil. Tako-le se dela: Meso, ktero se hoče presušiti ali prekaditi djati, se še toplo od zaklanega živinčeta vzame, berž v slani zmesi povalja, ktera se napravi iz 1 dela v prah stolčenega solitarja in 32 delov kuhinske soli, potem pa s toliko otrobi potrese, kolikor se jih mesa deržati more; na to se meso ali naravnost v dimnik obesí ali pa poprej še v mehek papir zavije. Tako na to vižo prekajeno meso je ravno tako kakor močno posušeno losovo (Lachs), je prav prijetnega okusa, in se dá več let brez škode hraniti. Prav bi bilo, da bi kdo po ti šegi poskusil meso sušiti, in po storjeni skušnji v „Novicah“ naznanil, kako se mu je skušnja obnesla.

(Sadne drevesa krepčati in obvarovati, da jim cvetje ne odpade). Da se sadno drevje škode obvarje in sadja na kupe obrodí, se mora ž njim tako-le ravnati: Napravi se namreč z železnim drogom precej globokih lukinj okrog dreves v zemljo tako deleč od debla, kakor deleč njegove veje sežejo, pa vendar pri hruškah globokeje kakor pri jablanah in češnjah, in zopet pri teh globokeje, kakor pri slivah. Tudi pri vinski terti ne bodo škodovalé. Omenjene luknje se, ko drevje cvetè ali pa

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrť leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 8. junija 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Gospod Andrej Malič, odbornik kmetijske družbe, je potem začel govoriti in je lepo jasno razložil:

Kako potrebno je, da današnji gospodarji skerbé za pridelovanje živinske klaje.

Kmetijstvo razpada v dva razdelka, namreč: v poljodelstvo in živinorejo.

Poljodelstvo je pa z živinorejo in živinoreja s poljodelstvom v tako ozki zvezi, da eno ne more brez drugega biti; zato pa tudi priden gospodar ne bo ne poljodelstva ne živinoreje zanemarjal, ampak oboje čislal in z največjim pridom na višjo stopnjo spravljaj. In če le gospodar oboje pridno opravlja, se mu delavnost njegova dobro splačuje.

Ker živina za živež potrebuje, kar gospodar na polji prideluje, — in ker ostanki povžite klaje, ki jih gnoj imenujemo, se spet povračajo zemlji, da iznovega rodovitna prihaja, je tedaj očitno, da skerb gospodarja mora na obé strani obrnjena biti.

Gospodarju ne more biti enako, bodi njegova kmetija kakor koli in na nji več ali manj živine, ampak v primeri naj ima živine s svojim poljem in s klajnimi pridelki.

Dobiček pa živinoreje se ravna po tem, kakor živino redimo in gleštamo; saj je že star pregovor: „krava pri gobcu mlze.“

Kar pa poljodelstvo zadeva, je od druge strani potreba, da se vesvoljni pridelki za živinsko klajo prav s pridom porabijo, po katerih bo gospodar, akoravno po drugem potu, to je, po gnoji svoje polje bolj ali manj zboljševal; zato bo tudi po vsi pravici prav delal, tem več ko bo goved redil.

Prebrisani gospodar in živinorejec bo med drugim najbolj na to gledal, da bo dovelj klaje pridelal, da bo mogel obilo živine rediti in na kupe si gnoja napraviti.

Naj kmetovavec svoje polje na ktero koli vižo obdeluje, se mu bo le tista zemlja najbolj splačala, ktero bo najbolj gnojl. Zato mu je pa tudi najbolj mar, kako si bo največ gnoja napravil.

Kakor je bilo že večkrat rečeno, si bo največ gnoja ta napravil, ki ima največ živine v hlevu, na senici pa na kupe piče in slame in stelje. Kdor hoče pa vsega tega obilo imeti, mora skrbeti, da bo zraven obile živinske klaje tudi obilo skuhe in okopovine prideloval.

Še vedno se pri kmetijstvu v naših krajih velika napaka nahaja, da kmetovavci, naj se jim pridigova kakor hoče, še zmerom proti drugim pridelkom premalo klaje pridelujejo, in večji del polja za posetev žita in drugih rastlin obernejo, in po tem takem se ne more zemlji z gnojem toliko kreposti poverniti, kar so ji je žito in druge okopovine pobrale; zato se pa tudi zemlja od leta do leta slabeje obnaša in posestnike ob činž in kapital pripravlja. — Pa le škoda, da je do zdaj le prav malo kmetovavcov k temu spoznanju prišlo! —

Živinoreja je, kakor poslednje statistične naznanila razodevajo, še povsod na nizki stopnji, in v veliko krajih

obrajtajo še zmerom pašnike, na ktere dostikrat živino stradat gonijo, bolj, kakor da bi jo doma v hlevu redili.

Prijatel, kako hočeš od svojih kravčét dovelj mleka in masla pričakovati, če jim le borne piče in slame pokladaš, kako si boš dovelj gnoja napravil, ako imaš le malo in pri tem revne živine v svojem hlevu!

Naši gospodarji še zmirom premalo čislajo resnični izrek, da obilo piče živinsko blagostanje kmetijstva najbolj na noge povzdigujejo, od ktere se več živine in bolje rediti dá.

Krajnsko deželo prištevamo k bolj goratim deželam, ki ima le v nekterih krajih dobrih in za poljodelstvo verlih njiv, večidel pa le za posetev srednji svet, kateri dovelj gnoja potrebuje; senožeti in travniki so večidel enokosni, in donašajo še prav obilo kisle merve. Jih na suho devati ali pa vodo na nje napeljevati, so pri nas še vseskozi bele vrane.

Ker ni svet na Krajskem za obdelovanje žita posebno pripraven, in ker se ga za druge potrebe, namreč za poljske poti, mejnike, manjše pašnike itd. dovelj razkosuje, so potem tudi stroški obdelovanja višji in pridelki po navadi nižji.

Če nastopi v nesrečo gospodarju še slaba letina, da se pičlo sená pridelal, kakoršno smo žalibog pred dvema letoma imeli, tako se iz tega lahko previdi v kakošno revšino se borni kmetič pogrezne. Ni mu drugega storiti, kakor živinico svojo zmanjšati in poprodati, namesti da bi si jo pomnožil, in še te repe, kar mu jih je za delo, mleko ali meso treba, borne in medle, zastran pomanjkanja klaje, komaj preredi, po malem si gnoja napravi, s katerim preslabo svoje polje gnoji, da bi mu bogato obrodilo.

Če statistične dokaze o živinoreji pregledujemo, se bomo gotovo zavzeli, ker vidimo za koliko se je v poslednjih letih zmanjšala, edino le kmetijstvu v škodo.

V letu 1851 je bilo na Krajskem 67,700 volov in bikov, krav pa 79,600 in morebiti še več; ker poprejšno štetje ni bilo popolnoma zanesljivo; se je konec leta 1857 po natančnem štetji le 56,600 volov in bikov, krav pa 78,970 naštel, potem takem tedaj 11,730 repov menj kakor pred 6 leti, kar je zares za kmetijstvo prav žalosten dokaz. — Ravno tako se je tudi število kónj močno pomanjšalo.

Ozrimo se na njive in verte, katerih je na Krajskem za 239,438 oralov, ki po dolgem in širokem veliko veliko gnoja potrebujejo, in na senožeti in travnike, ki jih je tudi 284,413 oralov, od katerih gré tudi nektare včasih pognojiti; tako bomo vidili, da se na omenjeni širjavi zemlje le pičlo mero klaje pridelal.

Primerimo našo krajnsko kronovino s koroško in štajarsko deželo, ktere ste kar kmetijstvo in živinorejo zadeva, veliko bogateje od Krajskega; tako najdemo v gotovem statističnem dokazu od leta 1853, da so Korošci na 438,600 oralih polja in senožet živino redili, ki je bila na 17.300,000 gold. cenjena, to je, na oralu za 39½ gold. Na Štajarskem na 1.313,100 oralih pa za 45.000,000 gold., toraj na oralu za 35 gold. In na Krajskem na okoli 524,000 oralih le za 12.500,000 gold., torej na oralu za 24 gold. — Iz tega je očitno, za koliko so Korošci in Štajarci v poljo in živinoreji pred Krajsci.

Če pomislimo dalje, da je naše pridelovanje žita v primeri s sosednima deželama, in z lahko privožnjo od tod in iz Tersta gotov dobiček obeta, da je krajnska dežela po zgubljeni špediciji in v nji zvezi bivši prevožnji raznega blaga ob velike zasluzke prišla, in med tem ko se vsako leto iz Koroškega in Štajarskega veliko pitane živine kupiti mora; zato bi se mogli Krajneci, da bi se pri nas stan kmetijstva na višjo stopnjo povzdignil, pred vsem bolj živinoreje poprijeti, in potem takem senožeti in travnike v boljši stan pripraviti, da več klaje pridelamo, potem bomo tudi več in bolje živine redili, naj bo za meso ali pleme, od krav pa bomo dovelj mleka in masla dobivali.

Poslednja živinska razstava na Dunaji leta 1857 nam je v natanko spričevanje dokazala iz celega cesarstva, koliko razne kronovine redé razne živine, in da ni zadosti, da se tu in tam veliko živine redí, ampak da se boljše in žlahneje sorte vpelje.

Jez mislim, da se moramo tudi mi, da, kar je le moč naše poljodelstvo bolj kviško spravimo, po pravih skušenih kmetovavcov bližnjih kronovin ravnati.

Pripomočkov za to nam ni po moji misli drugej iskati, kakor če klajorejo, kar se dá, na vse strani razširimo, in si prizadevamo, da bomo za močno ponižani stan živine veliko in dobre klaje napravili.

Naj mi bo dovoljeno tukaj še opomniti, da je bilo od naše kmetijske družbe zastran tega, kar je vsakemu od nas dobro znano, v „Novicah“ in družih družbinah natisih že večkrat dovelj podučljivih sestavkov natisnjenih, ktere tukaj serčno posnemati našim kmetovavcom priporočam.

(Dalje sledi.)

Nekaj od reje hrastov.

Hrast potrebuje za svojo rast veliko več prostora kakor druge gojzdne drevesa, ktere drevorejcu v krajšem času več koristi donašajo, kakor hrastovje, zato ga pa tudi kmetovavci premalo obračtujejo.

Prav potrebno bi bilo, da bi za rejo tako koristnega hrasta, ki ga pa po vseh krajih od leta do leta bolj poredkoma nahajamo, začeli bolj skrbeti. Deželna vlada je zapovedala, ceste z raznim drevjem obsajati, in res se nekoliko let drevesa ob cestah tu in tam zasajujejo, pa vendar se v tem še ni veliko opravilo, menda zato, ker se drevesa za nasadbo večidel take jemljejo, ki niso ne kraju ne zemlji pristojne, ali se pa ne glešajo kakor jim gré.

Hrast bi bil poleg cest, kjer je zemlja za-nj pripravna, zares najgorše drevó, in bi prihodnjič celi občini dovelj koristi donašal; že samo hrastovo ljubje strojarji za čreslo radi kupujejo. Jez bi nikoli ne svetoval, hrastičev zastran ljubja beliti in pokončevati, ampak pustiti jih, da dorastejo; potem donašajo od leta do leta več želoda za pitanje prešičev, in ježic in šišek, brez kterih strojarji strojiti ne morejo.

Če se hrast po vertih in polji zasaja za tako imenovane drevorede, donaša sčasoma tudi dovelj dobičkov, akoravno ne tistemu, ki ga je posadil, tem več pa njegovim naslednikom. Ker hrast svoje korenike precej globoko v zemljo spuša, tedaj ne zadržuje rasti družih rastlin, ki blizo njega rastejo, tudi se po malem na hrastu taci merčesov derži, ki drugim sadežem veliko škodo prizadevajo. Sploh je hrast čedno drevó, ktero lepša vsako okolico. Res je, da hrošci ali kebri hrast močno zdelujejo; toda ni jih vsako leto, napadajo pa ravno tako bolj ali menj tudi druge drevesa.

Da hrast skoraj povsod rad raste, imamo spričevanja dovelj.

Naj reče kdo kar hoče, od hrasta bomo več dobička imeli, če ga bomo ob cestah sadili, kakor od marsikterega družega menj koristnega drevja; z veliko večjim veseljem ogledujemo en sam lep zrašen hrast, kakor celo versto bornih, krivih in dostikrat na pol suhih dreves, ktere gospodarju več truda in stroškov prizadenejo kakor dobička donašajo.

Jez mislim, da se bo hrast, če ga ob cestah po versti postavimo in ga pridno glešamo, gotovo tudi dobro ponašal; v bolj suhi in pešeni zemlji bo pa zimski hrast ali jelovec (Traubeneiche) bolj storil kakor navadni.

Za zdaj bi bilo prav, da bi se mladi hrastiči iz gojzdov jemali, kjer se gotovo z vsem pridom in skerbjo množijo in redé, in čeravno ne tako pogostoma v privatnih kakor v državnih gojzdi.

Ker se sedaj c. k. kmetijska družba krepko za sadjo-rejo in naprave srenjskih drevesnic na vso moč poganja, bi bilo prav, da bi vsaki srenji posebej naročila, naj bi v svoji drevesnici ali vertni šoli kak majhen prostorček za zasadbo hrastičev odločila; gotovo bi si marsikter kmetovavec nektre želode nabral, jih čez zimo v pesku prehranil, spomladi pa v drevesnico vsadil, kjer bi mu ob dobrem gleštanji spešno rastli; od tod bi jih čez nekoliko let že precej močne drevesca v kak drevored ali pa kam drugam presaditi mogel. To pa se samo po sebi razume, da ne gré hrastičev na tak kraj saditi, ki je za sadno drevje pripraven, ampak na tak, ki ni za drugo rabo, ali pa tjé, kjer radi hudi vetrovi razgrajajo in jih človeška togota tako berž pokončati ne more; na vseh drugih krajih pa, ki so za rejo sadnih dreves pripravi, naj se sadno drevje posebno pridno zasaja in glešta, ker le od tega more kmetovavec največji dobiček pričakovati.

V Laksenburgu 20. svečana 1859.

Leinweber,
dvorni vertnar.

Zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

4.

Črna kuga ali črna smert leta 1348 in 1349.

Kmalu po velikem potresu, ki je leta 1348 mnoge dežele omajal, je nastopila strašna kuga po Evropi, ki je prišla iz Jutrovega; cele mesta in vasi so izmerle, od družih je ostala komaj polovica ljudi. Štajarski zgodovinar J. C. Akvilin piše (Annal. b. 3. str. 214), da je ta kuga tudi v naših krajih strašno morila; pravijo, da po potopu sveta ni bilo take mertije, kakor leta 1349. Ljudje so bili tako oplášeni, da so začeli očitno pokoro delati za svoje grehe in se kervavo bičati. Čudno se mi zdi, da se pri krajnskih zgodovinarjih ne bere nič sledú od te strašne kuge; nisem našel nič ne pri Valvazorji ne v zatiških letnikih. Je li morebiti ta strašna kuga krajnsko zemljo memo pustila?

Neznan pisatelj pri Bernardu de Rubeis (Mon. eccl. Aquil. Appendix str. 43) govori od te kuge bolj na tanko tako-le: „Ravno tisto leto, namreč 1348, se je začela kuga, ki je šla in morila skozi strani Tartarov, Turkov, Saracenov in Grekov, je potem napadla Italijo, kjer je marsiktere sloveče mesta in dežele razdjala. Tista je vso zemljo ranila s tako hudimi bulami, da je tisuč in tisuč ljudi konec našlo, tako da sta od vsacih treh dva umerla. Nekteri so sicer mislili, da se je kuga našla po sapi, s ktero je bolni dihnili v zdravega; drugi pa so menili, da se je to zgodilo po pogledu z očmi, ali sploh po zraku; nekteri, dasiravno malokteri, pa so vendar smerti odšli, če so se ravno s kužnimi pečali. Nektore pa je kuga zadela, in močno pohabila. Kadar so pa merliča odnesli, so se varovali njegovega oblačila; in kteri so tisto na se djali, jih je večidel ravno taka smert napadla; tudi kteri so ležali v taci posteljah, kjer je kdo bil umerl, so se ravno tako okužili. Celó hiše, kjer so kteri pomerli, se niso mogle tako očediti, da bi se bolezen ne bila našla, če so ravno vse orodje iz njih spravili, in po kotih ognje zažigali in kadili. Bila je danes v tem mestu, in se je ondi deržala en mesec ali dva, v drugem mestu, ki je bilo blizo do 10 ali 20 (italijanskih) milj, pa je ni bilo; ko je pa tukaj nehala, je precej tjé prišla; včasih je šla naravnost dalje, včasih se je preskakovala, vendar ničesar ni pustila nedotaknje-

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrtert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrtert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 15. junija 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Da se živinska klaja na višjo stopnjo povzdiguje, priporočam:

Pridno obdelovanje senožet in travnikov.

Obdelovanje senožet se dan današnji sploh vse premalo obraja. Veliko jih sèm ter tjè nahajamo tako rekoč še v prvotnem stanu, ki so zanemarjene in zapušene, da niso v stanu na nobeno plat posestniku veliko koristiti. — Senožeti prav obdelovati, na suhe vode napeljevati in močir-nate na suho devati, nimajo do zdaj naši kmetovavci še nobene prave volje, bojijo se, bi rekel, vsacega nenavadnega dela, in menijo kar na zboljšanje senožet denarja potrosijo, je zgubljen denar. Postave, ki bi vodne pravice uravna-vala, zares prav potrebujemo! — Nasledkov zboljšanih se-nožet imamo, čeravno malo, vendar le sèm ter tjè nekoliko, tukaj bom pa le eno samo v misel vzel, namreč odrenaženo mestno senožet pod Rakovnikom na dolenski cesti, od ktere nam zná pa gospod Podkrajšek kaj več povedati.

Med drugimi pašnimi rastlinami, ki se živini pokladajo, ne morem deteljnih plemen, ki so gotovo najgorša piča, dovelj priporočati.

Z vpeljanjem sejanja raznih deteljnih plemen se je za kmetijstvo nova dóba pričela. Kmetovavcom ni treba njiv v prahi pušati, ni jim treba skrbeti, kaj bodo živini pokladali, akoravno po malem merve pridelajo, in ne bodo primorani, živinico na puste pašnike stradat goniti. — Večji del kme-tovavcov pozná dobroto štajarske detelje na vse strani in nje preblage posledke pri gospodarstvu; zato pa mi ni treba od nje na dolgo in široko govoriti in jo priporočevati. — Ravno taka hvala za živinorejce gré tudi

Lucernki ali nemški detelji.

Ta detelja se med vsemi drugimi pičnimi rastlinami bolj obnese v suhih in vročih letih, ako že več tednov ne dežuje, in suša in vročina pritiska, da ni prestati, in ko je že večidel vsa zelena piča po dolgem in širokem popaljena, stoji lucernka lepa zelena, da jo je lepo viditi. Kar je pa še boljše, se kosí za 14 dní poprej kakor vsaka druga klaja; tudi se kmetovavcu ni bati, da bi živini škodovala, in jo bolj napenjala, če ji jo tudi izpod kose poklada. Kdor jo je na dobro in zagnojeno njivo posejal, jo zná trikrat do štirikrat kositi, in tem več ker je najboljša in najsočnejša preden v cvetje gré. — Najgorša klaja je lucernka pa za molzne krave. Tega se prepriča, kdor mora, če mu lu-cernke primanjka, svojim kravam navadne klaje pokladati.

Kdor tega ne verjame, naj popraša zastran tega ti-stega gospodarja, ki je imel leta 1857 njivo z lucernko obsejano, ako ga ni dan za dnevom bolj veselila, ker jo je edino lepo zeleno med drugimi popaljenimi rastlinami imel za klajo svojih krav.

Na mojem zemljišu se nemška detelja prideluje že čez 30 let in se nam je vselej tako dobro obnesla, da jo za-morem našim kmetovavcom med vso drugo klajo za živin najbolj priporočevati.

Če bi se ne bil leta 1857 lucernke zvesto deržal in je z vso skerbjo obdeloval, bi bil mogel kakor marsikter drug kmetovavec svojo živino zmanjševati ali ji pa klaje kupovati.

Le mokrega in vlažnega sveta lucernka ne ljubi, v globoki, čeravno tudi v pešeni zemlji, kjer je poprej kaka okopovina rastla, se pa prav dobro ponaša; posebno če se pozimi dobro pognoji ali pa z gnojnico polije in zgodaj spomladi z brano prevleče, se je veliko veliko pridela. — 4 do 5 centov srove (frišne) lucernke zdá toliko kakor 1 cent dobrega suhega sená.

Thaer ima prav, da lucernko med vsemi drugimi kla-jami najboljše imenuje, in pravi iz lastne skušnje: Z nemško deteljo obsejana in dobro obdelana njiva povzdiguje kme-tijstvo na kviško. — Od omenjene detelje je v kmetijskem koledarčku od leta 1853 en prav izversten sostavek, ki je vreden, da bi ga naši kmetovavci večkrat preberali.

Posebne priporočila je ravno tako tudi vredna:

Turška ali sladka detelja (Esparssette).

Ta detelja je velika dobrota za tiste kmetovavce, ki imajo svoje polje na osušnih in apnénih gričih, ktero se težko obdeluje in na katerim ne rodi ne žito ne druga klaja rada. In kar jim sicer druge klaje za prerejo živine pri-manjkuje, jim jo turška detelja bogato nadomesti.

Apnéna in laporna zemlja je turški detelji, če je ravno pusta, vendar le ugodna, in podnebje ji toliko ne prizadene kakor štajarski in nemški detelji. Po koreninah, ki se glo-boko v zemljo razprostirajo, serka potrebno vlažnost in vodo za svoj živež iz globočine, toda zemlja se ji mora eno leto poprej prav dobro pognojiti.

Najboljše se obnese od 4. do 5. leta, terpi pa tudi 10 do 15 let, če se ji le dobro gnoji ali vlačí.

Turška detelja je posebno redivna, 250 funtov toliko zdá, kakor 350 funtov senožetnega sená. Gosp. predsednik, ki veliko turške detelje prideluje, mi bo gotovo zastran nje koristi mojo hvalo poterdil.

Naj bo temu kakor hoče, detelja je in ostane kraljica med vsemi pičnimi rastlinami. — Ona ne potrebuje veliko moči iz zemlje, ji verlo senco dela, da je sonce tako ne prepeka, ne prizadene kmetovavcu velikih stroškov, se lahko hrani, in za njo se vsako žito verlo ponaša; zgolj koristi, katerih bi kmetovaveč prezreti ne imel.

Popolnoma od klajine dobrote prepričan priporočam ravno tako tudi

Turšico.

Ni je, bi rekel, za molzne krave bolje sirove piče od turšice, če se le pred cvetjem kosi in kravam poklada. No-bena sirova klaja, tudi detelja turšice ne pokosí, neizrečeno je redivna in mleko množivna. — Korošci jo prav zlo sejejo za frišno klajo.

Tudi jez jo sejem po jarem ječmenu z velikim pridom na dobro njivo.

Pridela se je, če je dobro obdelana po zimni réži ali ječmenu posejane v dobri letini, kakor Burger pravi, po 500 v slaběji pa po 250 centov na oralu.

Turšična klaja je skorej na pol več vredna od frišne detelje, proti senu se pa primerja kakor 2½ proti 1.

Med skuho ali korenstvom priporočam pa na vse plati koristno

Peso ali burgundsko repo.

Pesa je sladka in živini prav prijetna, koristna in tečna klaja. Ž njo se živina čez zimo prav lahko prerediti. Za klajo je zdrava, posebno molzne krave imajo po nji dovelj in dobrega mleka, in za pitanje je skorej ni boljše klaje, posebno ker ne prizadene veliko dela; če se pa bolj na drobno skerhlja, med rezanco in parjenje pomeša, jo živina žre, da je veselje.

Ker rada rodi, malo obdelovanja potrebuje in ker je merčesi tako radi ne napadajo, kakor drugo korenstvo, po tem takem zasluži, da bi se sploh sadila; drugič bi bila tudi zato saditi, ker se je boleznijo tako rade ne poprijemajo kakor družih rastlin.

Svet, se vé da, boljši ko je, tem bolje se pesa debeli.

Pesi je, kakor skušnje učé, vsako podnebje pristojno, vendar je ondi, kjer se po pšenici sadi, suša tako ne pritiska kakor drugo korenstvo.

Kdor je hoče dovelj pridelati, ji mora dobro gnojiti, in preden zima nastopi, ji mora gnoj malo globokeje memo navadne podorati.

Kdor pese obilo sadi, bo najbolj opravil, če seme mesca malega travna v 18 do 20 pavcov široke verste sadi.

Na mojem zemljišu se pesa sadi že 25 let in se vedno dobro obnaša, posebno dobra klaja je pa molznim kravam. Tukaj moram pa še opomniti, da imam v pridelovanju tudi dovelj posnemovavcov, ki enoglasno terdijo, da so z njenim pridelkom prav zadovoljni.

Iz več letnih skušinj sem nasledke doživel, kakoršnih nisem pri nobeni drugi klaji zasledil.

Kdor hoče pa debele pese na kupe pridelati, ji ne sme pred mescom kimovcom perja oberati.

Storjene skušnje so dokazale, da se pese, če se ji po dvakrat perje obere, dve tretjini menj pridelata, kakor neobrane.

Na oralu dobro in pridno obdelane zemlje se pridelata v dobri letini okoli 400 centov gomoljníc (Wurzelknollen) in 20 do 25 odstotkov perja.

Poldrugi do tréh funtov pese so toliko vredni kakor funt dobrega sená.

Lansko leto, ki je bilo prav vgodno za to rastlino, se mi je pa še bolj obnesla, menda zato, ker je bila posebne sorte, nekatere so bile vmes, ki so po 15 do 17 funtov tehtale. — Kakošne važnosti je pesa za obertnijo, nam naznanjajo velike in mnogoverstne sladkornice, po tem pa poljodelstvo in živinoreja, ki se blizo sladkornih fabrik tako lepo kviško povzdiguje, menda najbolj zato, ker se polje s klajinimi namestki močno gnoji.

Enake cene za živinorejca je tudi tako imenovana

Podzemeljska koleraba ali kavra.

Ta rastlina je ravno tako izverstno in dobro redilo kakor pesa, in je vredna enakega priporočila.

Nje pridelek je skorej ravno tak kakor pesni, toda nekoliko več obdelovanja potrebuje, ker se morajo sadike presajati in od začetka pri suhem vremenu zalivati. — Mlade sadike tudi bolhe rade napadajo. — Vendar ji pa jesenski mraz tako hitro ne škoduje, kakor marsikteri drugi skuhi.

Ravno taka važna rastlina za naše polje je tudi

Laška repica ali sončnica.

Kmetijsko društvo v Solnogradu je od „laške repice“ v svojem poslednjem velikem zboru veliko hvale vrednega omenilo, in za živinsko klajo posebno priporočilo. — Ker je pa ta rastlina v poslednjih časih neko posebno prednost v obdelovanju zadobila, se naš gospod predsednik zaprosi, da nam, ker od nje kaj več povedati vé, na znanje dá.

Tukaj sklenem svoje govorjenje, v katerem si pa ne prilastujem svojim gosp. tovaršem, kmetovavcom po Krajnskem, veliko novega povedati, ampak le želim, da bi moj

nasvet uslišali, ki nam naznanja, da ne obstoji blagor našega kmetovanja v pridelovanju žita, ampak v živinoreji, ki se dá pa le po bogatem pridelovanju dobre živinske klaje v blagor vsacega posamnega posestnika in cele dežele na višjo stopnjo povzdigniti.

(Konec sledi.)

Zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

5.

Denarji, srednji čas na Slovenskem navadni.

Novi denar nas zdanje dni raznokrat moti v djanji, ali prav za prav več v misli, ker se očém kaže le prenerad. Kaj pa kdaj? so imeli zmeraj le stari denar? ni bilo nikdar novega na dan? ali so vselej lahko z njim štel? ali so ga povsod dosti imeli? Ej! je bila dostikrat tako slaba, ali pa še slabja kakor pri nas; mnogo denarja, razno števenje, in kdor je bil revež, je denar vedno pred njim bežal. — Pa to za šalo. — O starih rimskih denarjih, bodi še celo o staroslovenskih, se je že verstila kaka beseda v „Novicah“; nahajajo in izkopujejo jih sém ter tje, in marsikaj poprej neznanega iz njih posnemajo. Pa se nahajajo mnogokrat tudi denarji iz srednjih časov, večkrat se jih dobi cel zaklad skupaj; in tudi ti denarji imajo svojo vrednost, ne samo zavoljo blaga, ampak tudi zavoljo zgodovine. Naj od taci denarjev kaj povem.

Teža in vrednost kacega denarja se ceni po tej razmeri, koliko da se tistega iz enega funta ali iz ene marke srebra naredi. Navadni dunajski funt šteje 32 lotov, denarski funt pa je kdaj imel le 24 lotov, marka koloniška, po kateri se je konvencijni denar koval, nasprot tehta le 16 lotov; sicer se mora pomniti, da funt in marka nimata povsod enake teže. Na pr. novi colni funt, po katerem se avstrijski denar zdaj kuje, ima le $28\frac{4}{7}$ dunajskih lotov; beneška libra le tehta $26\frac{1}{2}$ d. lotov; stara graška marka je bila 17 d. lotov, veroneška marka je znašala 8, pozneje pa več d. lotov; akvilejska marka je imela več, namreč $10\frac{2}{3}$ d. lotov; pozneje tudi več. Po taki razmeri se more tudi ceniti vrednost enega funta, ali ene marke srebra.

Pravica denar kovati je prav za prav le cesarska ali kraljeva; vendar so nemški cesarji kdaj tudi mnogim vojvodom in škofom tako pravico podelili. Slovenska zemlja je v srednem času imela več gospodov, ki so smeli denarje kovati, in tisti denarji so bili najbolj razširjeni po deželi. Imeli so pa tako pravico akvilejski patrijarhi, teržaški škofje, goriški grofje, koroški in avstrijski vojvodi; razun teh pa so tudi Benečani s trgovstvom veliko svojega denarja spravili v deželo.

Med akvilejskimi denarji se nahajajo najpoprej tisti od patrijarha Volkera, kateremu je razun posestva Furlanije, Istre in Krajne cesar Oton IV. leta 1208 podelil denarsko pravico. Za njim so denar kovali še ti patrijarhi, ki so tako sledili: Bertold leta 1218, Gregor leta 1251, Rajmund leta 1273, Peter II. leta 1299, Otobon leta 1302, Gaston leta 1316, Pagan leta 1319, sv. Bertrand leta 1334, Nikolaj leta 1350, Ludovik I. leta 1358, Markvard leta 1365, Filip leta 1381, Janez V. leta 1387, Anton I. leta 1395, Anton II. leta 1402, Ludovik II. leta 1408. Patrijarh Ludovik III. pa je leta 1420 zgubil poslednjo deželsko oblast po Benečanih, in s tem tudi denarsko pravico.

V Akvileji se je iz ene težje ali akvilejske marke srebra kovalo po 160 drobnih srebernikov; ta drobiž se je po latinsko imenoval denarius, ali po italijansko denaro; in od tod je med Slovenci ostalo ime denar v splošnem pomenu. Ena marka akvilejskih denarjev je bila leta 1351 vredna 14 novih avstrijskih goldinarjev, in en denar je bil enak skoraj 9 novim krajcarjem. Pred imenovanim letom pa je bil akvilejski denar manjši, pozneje je bil nasproti večji. Na akvilejskem denarji se na prvi strani večidej

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četrt leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 29. junija 1859.

Ozdravljati vrančni prisad, čerm ali metljaje.

V poslednji seji kmetijskega zbora v Ravicz-u na Pruskem je bilo gospodarjem na znanje dano od gospoda Lehman-a v Ničeji priporočano zdravilo zoper vrančni prisad, čerm ali metljaje, kakor jim na Notranjskem sploh pravijo, in ki konje, govejo živino in ovce radi napadajo.

1. Pri goveji živini. Berž ko se je zapazilo, da je v kaki čedi le eno živinčce za vrančnim prisadom zbolelo, se more po vseh ustah reči, da je omenjena bolezen več ali manj med celo čedo zatrosena.

Da se ta bolezen odverne, se mora:

- a) gnoj nagloma iz hleva izkidati,
- b) vsakemu živinčetu na persih zavleči; zavleka naj se pustí 14 dni;
- c) vsakemu živinčetu naj se daje skozi 6 do 8 dni, in sicer vsaki dan po trikrat mlačne pijače s pšeničnimi otrobi oblojene, in vsakikrat po bokalu piti dati, v kateri se ima 1 lot solitarja in pa 2 lota grenke soli raztopiti, tedaj po 3 bokale pšeničnih otrobov, 3 lote solitarja in pa 6 lotov grenke soli pridjati,
- d) dobro rejenim živinčedom naj se puša in vsakemu vzame, ko se mu pušča, po velikosti in močnosti po 4 do 6 funtov kervi,
- e) vsakemu živinčetu se daje zjutraj na tešče, to je, preden se mu klaje prinese, vsaki drugi dan skozi 8 dni 1 lot klorovega apna (Chloralk), ki se raztopi v 3 maseljcih merzle vode.

Če letni čas pripusti in kdor ima priliko, mora vsaki dan živino zjutrej in na večer kopati, in če ne dežuje, naj jo pusti od jutra do večera pod košatimi drevesi v senci. Hlev naj se nastilja s peskom namesti slame, da nima živina prilike po slami segati, ako je lačna; razun tega je pesek v hlevu hladen nastel, kar je za unete bolezni pri živini gotovo verlo zdravilo. Med vsem tem se mora tudi hlev vsaki dan zjutrej in zvečer s klorom pokaditi in vseskoz, kar je le najbolj moč, gnoj in scavnico spod živine spravljati.

Ravno tako se mora živina najmanj po dvakrat na dan z merzlo vodo napajati.

2. Pri konjih. Bolni konj se, kar klajo, puščanje in zavleko zadeva, ravno tako glešta in opravlja, kakor goveja živina, le samo klorovega apna se mu ne daje; namesti klora se prideva merzli vodi toliko žveplene kisline (hudičevega olja), da je precej kisl.

Ker pa živinčce po ti primeši vode rado ne pije, se je iz začetka menj jemlje, dokler se je živina bolj ne privadi. Potem pa, ko je gospodar pri živinčetu prikazek bolezni zapazil, ga mora vsake pol ure z merzlo vodo kliširati.

3. Pri ovcah. Tudi bolni ovci se mora na persih zavleči in na vratu puščati, pa ne poln maselje kervi vzeti. Zjutrej na tešče, opoldan in zvečer se dá popiti vsaki ovci 1 dober maselje te-le mešance, ki se napravi iz 9 bokalov vode, 1 lota žveplene kisline in 4 lotov solitarja. Ta pijača se dan za dnevom posebej napravlja. Če so ovce sol

lizati privajene, se jim zvečer tistega dne, kadar se ta mešana pijača napravlja, soli daje, kar se le zato stori, da ovce drugi dan vodo z žveplokislino in solitarjem zmešano same pijó, in to že zavolj tega dovelj dela prihrani, ker jim ni treba preveč okisane vode v gobec vlivati. Dokler pa niso ovce popolnoma zdrave, se nimajo na pašo goniti; kdor ima priliko, naj jih večkrat koplje, ker pogostno kopanje ovcam k zdravju veliko veliko pripomore.

Iz „Landw. Anz.“

Gospodarske skušnje.

(Debele špargeljne zrediti). Angleški vertnarji priporočujejo, da se imajo špargeljnovi steblica od konca mesca listopada (novembra) požeti, in potem, ko so ene dni ležale, jih sožgati in njih pepél po špargeljnovih gredah potresti. Po tem pepélu se na vsaki 20 čevljev dolgi in 6 čevljev široki gredi en voz frišnega s tičjekom pomešanega gnoja potrosi in zagrebe. Spomladi zgodaj se greda prekoplje in nekoliko s soljo potrese. Sol zatara plevél in travo, in pospeši špargelj, da hitreje raste in se spešneje debeli.

Gospodarska novica.

(Slamnati strelovodi). Blizo Tarbes-a na Francozskem si je 18 sosesk strelovode iz slame napravilo. Mnoge skušnje poterjujejo, da ima strela tako moč, da enega vola ubije, in da ena sama slamnata bilka pa toliko moči v sebi ima, da strela odverne.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Konec.)

Na Švabskem so leta 1857 napravili družbo za povzdigo konjske reje. Kdor želi v to družbo stopiti in njeni deležnik biti, plača vsako leto 3 gold. S tem dnarjem sosebno in še z nekterimi drugimi dohodki kupuje društvo vsako leto lepe kobile za pleme in po srečkanji (lozanji) se delé med deležnike; kdor kobilo dobí, mora perve dve žebeti prepustiti društvu; potem je kobila popolnoma njegova in tudi vse druge žebeta. — To so poglavitne postave tega društva; pa še več družega je, kar družbine postave prepisujejo celó natanko. — Osnovo tega društva je poslalo visoko ministerstvo notranjih oprav slavnemu našemu deželnemu poglavarstvu, in to jo je izročilo kmetijski družbi, naj ona pové, kaj misli o tej družbi, in ali bi se dalo kaj takega tudi pri nas s pridom vpeljati? Glavni odbor, kateri v vseh važnih zadevah podružnice za njih svet popraša, jih je vprašal tudi zavoljo tega društva; tudi še do nekterih drugih zvedenih mož in sosebno do ritmojstra pri žebcarjih v Selu gosp. Ohmig-a, kateri našo deželo dobro pozná, se je družba obernila, da bi zvedila, kaj on misli.

Gospod dr. Bleiweis je razložil zboru vse to in mu razodel, kar je družba pozvedila od podružnic svojih in še družih gori omenjenih zvedencov. Da bi bila taka družba deželi zlo koristna, o tem ni dvombe; al koristna more

le tadaj biti, ako bi štela kak tavžent družbenikov, ker le tadaj bi se móglo nakupiti več kobil in po deželi razdeliti. Kakor skušnje učé, naša dežela ne šteje veliko takih mož, kateri za občni prid radi kaj darujejo, — z množico kakih 100 ali 200, nam pa ni nič pomaganega, ker bi komaj eno ali dve kobili leto in dan na deželo dali, — to pa je malo več ko bela vrana. Razun tega bi se jih tudi nad tem mnogo spódtikovalo, da bi mógli dvoje prvih žebet družtvu darovati itd. — Dr. Bleiweis je dalje dokazal, da tudi na Švabskem, kjer so to družbo iznajdli, jim ne gré ta reč kaj veselo od rok; saj 91 deležnikov, ki jih je družba tam vkupaj spravila, ne kaže kaj dobrega vspeha in dolgega obstoja. — Čeravno po vsem tem ni skor nič upanja, da bi se na Kranjskem osnovalo enako družtvo, je na svét dr. Bleiweis-a vendar zbor sklenil: naj se poskusi povabílo k pristopu v tako družbo; potem se bo že pokazalo: ali se bo toliko deležnikov oglasilo, da bi se móglo družtvo začeti.

Družbeni dnarničar Mihael Prégl je potem zboru na drobno razodel dohodke in stroške, ki jih je imela družba lani; iz tega naznanila se je zvédilo, da so družbeni dohodki lani znesli 5926 gold. in 21 $\frac{1}{2}$ kr., stroški pa 5484 gold. 44 $\frac{1}{2}$ kr., tedaj je ostalo še 441 gold. 37 kr. gotovine. Iz prevdarka dohodkov in stroškov za letošnje leto, ki ga je za dobro gospodarstvo ravno tako skerbni kakor natanjčni gosp. kasir zboru ob enem na znanje dal, pa se je posnelo, da bi konec letošnjega leta utegnulo družbi 642 gold. v kasi ostati.

Znano je, da družba v velikih zborih kmetom in ljudskim učiteljem, ki so posebno pridni sadjorejci, deli sreberne svetinje, — drugim večjim posestnikom pa hvalne pisma. Sreberna svetinja je v letošnjem zboru po priporočilu gosp. muzealnega kustosa D. Dežman-a in čast. podružnice radoljske bila podeljena Primožu Stare-tu, po domače Kristanu iz Podjel v Bohinji, —

hvalne pisma za iskreno obnašanje v reji sadnih dreves pa so bile podane: gosp. Janezu Kozler-ju, posestniku grajšine Orteneske, gosp. Matevžu Fincu, posestniku in zdravniku ljubljanskemu, in pa gosp. Fr. Ksav. Souvan-u, posestniku in tergovcu ljubljanskemu.

Ko je bil muzealni kustos gosp. Dragotin Dežman za odbornika kmetijske družbe izvoljen in je bilo 31 novih družbenikov izvoljenih, med katerimi kot častni ud tudi milostljivi škof porežki in puljski, gg. dr. Dobrila, je gosp. predsednik Terpine sklenil letošnji zbor z nadušeno besedo za kmalno povernjenje zaželjenega mirú in slavno zmago orla avstrijskega, ker le v mirnih časih napreduje kmetijstvo in obertnijstvo in cvetè kupčija, — vojska utegne dobiček biti nekterim, za veliko večino drugih pa je le velika nadloga!

Zgodovinske reči.

Je li sv. Jeronim bil Slovenec?

Sveti Jeronim, ktero gerško ime pomenja to, kar slovensko Svetoš, Svetomar, Svetoslav, se je rodil okoli leta 346 za cesarja Konstanta v Stridonu današnjem Zdrinju. Staro mesto Stridon je stalo na meji Panonije in Dalmacije. Mesto so Goti pozneje razdjali. Hieronim je bil sin bogatih staršev; očetu je bilo ime Eusebius, ktero ime to pomenja, kar slovensko: Blagočest.

Že zgodaj je prišel v Rim, da se tam nauči gramatike in retorike. Okoli leta 369 je živel v mestu Augusta Trevirorum, današnjem Trieru, in se tam pečal z različnimi znanstvenimi preiskavami. Umerl je leta 420. ¹⁾

Da ni bil Rimljan, se prepričamo iz njegovega predgo-

vora v komentaru preroka Ezehiela, v katerem piše: „Hunc librum etiam linguae meae gentis dedi“.

Sedaj se vprašuje, kakošni je bil jezik njegovega roda? Slovanske sporočila od nekaj pripovedujejo da — slovenski. Sv. Jeronima imajo za početnika glagolice. To sporočilo so čislali celó v Rimu tako, da je papež Inocenci X. sam se na-nje opiral pisaje: „ut per vetusta ad nos detulit traditio“.

Drugi terdijo, da je sv. Jeronim bil Ilir, toraj današnjih Škipetarjev. Novejše odkritja poterdujejo staro mnenje in staro sporočilo. Slavni Šafařík ¹⁾ sam piše: „Der Urheber der Glagolica war ein schriftkundiger Orientalist. Er schöpfte aus dem Phoenicischen und Hebraisch-Samaritanischem die Buchstaben Alef, He, Jod, Tsade, Koph und Schin“ itd.

V jugoslovanskih zemljah pa nam v stari dobi nobeden drug učen orientalist ni znan razun sv. Jeronima. Ustmeno sporočilo ima tudi historično dokazivno moč.

Nov dokaz za slovenskost sv. Jeronima prinaša gospod dopisnik „Slovenskega Prijatelja“ od 15. aprila 1859 iz Gorice z chiffro X. On iz predgovora k tretjim bukvam razlaganja lista do Efežanov navaja versto: „Quod autem per Tychicum epistola mittitur, valde ejusdem Epistolae congruit sacramentis.... Tychicus enim „silens“ interpretatur“.

Tychicus, ktereга je sv. Pavel z listom k Efežanom poslal, je bil rojen Efežan. ²⁾

Mesto „Ephesus“ so najpervo posedli Karci in Lelegi (Carii et Leleges), pod Androklom pa so si jo Jonci prisvojili. ³⁾ Po Kroisovi smerti so to mesto dobili Persi, katerim so ga Macedoni prevzeli. Za apostola Pavla je stalo pod rimsko oblastjo, in jezik, ktereга so prebivavci govorili, je bil gerški. ⁴⁾

Tychicus je bil toraj Gerk, al v gerščini *τυχιος* ne pomenja „silens“, temoč: „zufällig, vom Glücke her-rührend, fortuitus, iz korenike: *τυγχάνω*, „treffen, erlangen, bekommen, begegnen, geschehen, ereignen“, *τυχή*, „was man bekommt, was einen trifft, Geschick, Zufall, Glück und Unglück“. ⁵⁾

Gerško deblo *τυχή* išče v sanskritu obliko: tankh tukh, primeri letiško: tikt, geschehen.

Gerški pomen toraj svetemu možu ni mogel na umu biti pri razlagi imena „Tychicus“ v „silens“.

Ravno tako ni v škipetarščini, ktera je hči stare ilirščine debila tih v pomenu „silens“. Le edina slovenščina pozna tih v pomenu „silens“. Korenika slovenska tih se ujema s sansk. tuš, silere, tacitum esse, gaudere, (primeri cerkvenoslov. tihota, hilaritas), tušnika, taciturnus, tušnim, tacite.

Sorodne debila so got.: thahan, silere, thahans, silentium, litevski: tyka, tranquillitas; iz tih je tudi slov. tešiti, beruhigen; in staropruska: tussnam „tacitum“ je tudi sorodna z deblom tuš.

Ker sanskritski jezični sibilant š se v zendščini glasi kot s in š, ⁶⁾ in ker so stari Illiri bili soplemeniki Medov in Persov, ter iz debel tuš, tyh, thah v zendščini in ilirščini dobimo oblike: tuš, tus, tyš, tys, in toraj: *τυσιος*, ne pa *τυχιος*. Iz ilirščine toraj tudi ni mogel sv. Jeronim imena Tychicus v pomenu „silens“ razlagati. Tudi v hebrajščini in sirokaldajščini ni najti besede tih v pomenu „silens“. Drugi jezici, kakor gerščina, latinščina in, ker je v Trieru živel, menda tudi nemščina, dalje iztočni jezici gori omenjeni pa niso mu bili znani. Sadaj ostane edini jezik starih Panonov, ktere jez tako

¹⁾ Šafařík „Ueber die Heimath des Glagolitismus“ stran 7, 13. ²⁾ Paul ad Eph. 6, 21, 22. Acta Apost. 20, 4. ³⁾ Strabon „Geog.“ XIV. str. 948. Pausanias Ach. 2. ⁴⁾ Acta Apost. 19. I Corinth. 15, 32. ⁵⁾ Passow, Griech. Lex. s. v. ⁶⁾ Bopp „Vergleich. Gramm.“ stran 48.

¹⁾ Obširniše Bolland „Acta Sanctorum“, dalje Wetzer in Welte „Kirchenlexicon“ sub articulo Hieronymus.